

Vasile Pistolea, *Sărbători eterne și datini la români*, Ed. Episcopiei Caransebeșului, Caransebeș, 2013, 546 p.

Volumul recenzat aici reprezintă, fără nicio îndoială, un eveniment editorial augural pentru spiritualitatea românească. Domnul profesor Vasile Pistolea pune la îndemâna cititorilor însetați de cunoaștere spirituală un excepțional ghid întru cunoașterea aprofundată a propriei noastre tradiții ortodoxe, act necesar și benefic în epoca pe care o traversăm, în care materialismul feroce și nepăsarea (sau chiar ostilitatea manifestă sau nu) față de valorile autentice, fie ele religioase sau de altă natură, tind să sufocă orice progres cultural și spiritual. Bazată pe un aparat bibliografic impresionant, denotând o cunoaștere aprofundată a corpusului liturgic ortodox, lucrarea *Sărbători eterne și datini la români. Interpolări, extrapolări, semnificații* ar trebui să fie o prezență certă în biblioteca fiecărui intelectual și/sau iubitor de cultură și cunoaștere. Și aceasta deoarece moștenirea biblică ortodoxă este explicitată atât în forul ei interior, cu valorile și semnificațiile ei, cât și prin relaționarea cu un alt tip de moștenire culturală, tot atât de veche, dacă nu chiar mai veche, respectiv cea a mitologiei și credințelor ce ne vin din negura timpului, respectiv substratul cultural predacic, dacic și daco-roman și care sunt disimulate în cutume și credințe, dintre care unele sunt și în prezent vii în suflutele țăranilor noștri și sunt performate ca atare, chiar dacă aceștia le-au uitat sorgintea, semnificația și nu sunt conștienți, cel mai adesea, de valoarea lor ca prețioase relice spirituale și dovezi ale continuității românilor în acest colț de lume.

Este, de fapt, ediția a doua “complet revizuită și mult întregită”, după cum stă scris pe frontispiciul cărții, care, aidoma primei ediții, a apărut cu binecuvântarea P. S. Lucian, Episcopul Caransebeșului, ambele bucurându-se de prefațarea unor etnologi de prestigiu, precum Ivan Evseev, în cazul primei apariții, și Iordan Datcu, la cea de-a doua.

Această erudită lucrare continuă așa numita serie a calendarelor, studiilor și cercetărilor legate de timpul liturgic și de cel al sărbătorilor populare, precum *Ghidul sărbătorilor la români* (Irina Nicolau), *Calendarele poporului român* (Antoaneta Olteanu), *Lecții despre calendar. Curs de folclor* (Otilia Hedeșan), *Calendarul popular. Obiceiurile primăverii și verii*, vol I. (Pamfil și Maria Bilțiu), dacă este să oferim aici doar câteva exemple. Titlurile menționate continuă o tradiție valoroasă pe o asemenea temă, în care la loc de cinste stau lucrările lui Simion Florea Marian (trilogia *Sărbătorile la români*, 1898–1901) și Tudor Pamfile (tot o trilogie tratând despre *Sărbătorile de vară la români*, 1910, *Sărbătorile la români. Crăciunul*, 1914, *Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului*, 1914).

Deosebirea, și elementul de originalitate totodată, la contribuția profesorului Vasile Pistolea constă în faptul că materialul este ordonat din punct de vedere calendaristic, nu după canoanele anului civil, deci având ca început luna ianuarie, ci după cele ale anului liturgic ortodox, care își are începutul la data de 1 septembrie. Este, de altfel, luna cu un substanțial și important corpus de sărbători creștine, începând cu Nașterea Maicii Domnului (8 septembrie), continuând cu Sântămăria Mică, Înălțarea Sfintei Cruci (14 septembrie), la care se adaugă o sărbătoare local-zonală dedicată Sfântului Ioan cel Nou de la Partoș. După cum s-a menționat mai sus, toate aceste sărbători sunt supuse unei exegeze de detaliu, cu explicitările de rigoare, așa încât cititorii mai puțin familiarizați cu unele chestiuni de hermeneutică creștină să poată înțelege valoarea

și importanța spirituală a acestora. Totul, bineînțeles, se fondează pe un corpus solid de lucrări din domeniu, iar limbajul și comentariile autorului, fără a face rabat de la rigoarea științifică, au formulări care permit înțelegerea de către publicul cu un nivel de cunoaștere acceptabil, a unei problematici, cel mai adesea dificile pentru cineva care nu este familiarizat pe deplin cu dogmatica creștin-ortodoxă.

Din punctul de vedere al calendarului popular (tradițional), pentru luna menționată este relevant faptul că unele sărbători și cutume sunt legate de păstorit, ca ocupație de bază a românilor. Sărbătorirea unor sfinți, precum Simion Stâlpcul (1 septembrie), Sf. Vavila (4 septembrie) sau Sf. Nichita sunt legate sau se suprapun peste două obiceiuri legate de tradiția păstoritului, respectiv *Tecele berbecilor* și *Berbecarii*. Prima și-a preluat numele de la Sfânta Muceniță Tecla, prima muceniță a lui Isus, originară din Iconia (Turcia de astăzi). În credințele populare tecele sunt considerate spirite malefice care aduc foc și lupi în gospodăriile oamenilor. Ele sunt respectate prin interdicții de muncă pentru a se feri casele de cele două rele menționate. Berbecarii (26–29 septembrie) este o cutumă dedicată tot lupilor și este similară cu Filipii de Toamnă. Este celebrată tot prin interdicții, precum măturatul și aruncatul gunoiului din casă, măcinatul, cusutul, prelucrarea pieilor de animale etc.

Am exemplificat mai în detaliu, relativ la această primă lună a anului bisericesc, modalitatea de expunere și tratare a materialului liturgic și a celui etnologic. De o manieră similară sunt tratate toate celelalte luni ale anului liturgic. Luna octombrie, de pildă, este relaționată din punct de vedere liturgic cu alte sărbători importante ale ortodoxiei – Cuvioasa Parascheva, Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir și Sfântul Dimitrie Basarabov, ocrotitorul Bucureștilor. Iar din punct de vedere etnologic, este luna în care se încheie ciclul pastoral, când are loc spargerea turmelor, încheierea socotelilor dintre ciobani și proprietarii de ciopoare, totul înscriindu-se sub egida sărbătorii Sâmedrului (Sf. Dumitru) ca entitate spirituală tutelară și ocrotitoare a tot ceea ce ține de viața păstorească (Sâmedrul are cheile cu care închide vremea, slobozind iarna și generând finalizarea anului pastoral). Luna mai este legată, din punct de vedere liturgic de sărbătoarea Sfinților mari Împărați și întocmai ca Apostolii (Constantin și maica sa Elena), iar calendarul popular este relaționat cu pletora de cutume legate de Arminden (1 mai). Cititorul care va parcurge lucrarea va avea astfel posibilitatea unei informări pertinente și aprofundate în legătură atât cu tot ceea ce ține de viața noastră creștinească, cât și de străvechile tradiții, cutume și mituri imbricate în ceea ce numim calendar popular.

Considerațiile de mai sus au în vedere ciclul de sărbători cu dată fixă. Lucrarea mai cuprinde și capitole dedicate acelor cu dată variabilă, precum Intrarea Domnului în Ierusalim, Floriile, Joia Patimilor, Vinerea Patimilor, Rusaliile, din punct de vedere etnografic fiind relevante Ispasul/Paștele cailor.

După tratare detaliată a fiecărei luni calendaristice din punctele de vedere menționate, un capitol consistent este consacrat calendarului sărbătorilor mobile, menționând aici doar *Prima săptămână de la Crăciun*, subsumată etnologic Vinerei Ciumei (Ciumarca) sau *Prima săptămână a Postului Mare*, cu un bogat ciclu cutumiar tradițional, în care se includ Spolocania/Lunea Păstorilor, marțea Sântoaderului, Miercurea Strâmbă etc., pentru a exemplifica și modul de expunere (în fapt, pe același principiu) al acestui ciclu calendaristic.

Lucrarea profesorului Vasile Pistolea, riguros documentată și cu o expunere fluentă și accesibilă a problematicilor, se recomandă ca un util ghid tutoror celor pasionați de tradițiile creștine și populare ale românilor.

Mircea Taban

Acta Musei Caransebesiensis, Tibiscum, Serie Nouă, Caransebeș, nr. 3/2013.

Prezentarea unei reviste istorice care consacră un număr special unei personalități, unui eveniment istoric major sau editează actele unui simpozion științific se impune a fi discutată și promovată în cercurile de specialitate. Revista muzeului caransebeșean, din anul 2013, se înscrie în situațiile mai sus invocate, ceea ce, de altminteri, a determinat și demersul nostru. Au fost și alte motive ce ne-au determinat să zăbovim în legătură cu cercetarea științifică și promovarea instituțională a rezultatelor de la muzeul vecin din Caransebeș. Afirmatia tranșantă, din prefață, formulată de redactorul responsabil, Adrian Ardeț: “aparitia celui de-al treilea număr din seria nouă Tibiscum reprezintă un unicat atât prin tematică cât și prin caracterul, limba și nivelul lucrărilor”, a fost un motiv în plus pentru a formula câteva reflexii.

Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță din Caransebeș are, sau mai degrabă ar trebui să aibă, cercetarea etnografică a Banatului Montan, ca domeniul său principal de activitate. Revista instituției ar avea menirea de a promova activitatea muzeografică, de conservare, evidență și cercetare a patrimoniului etnografic al județului Caraș-Severin. Inițial, a existat o stare de normalitate în această privință, publicația apărută în anul 1975 s-a numit *Studii și Comunicări de Etnografie*. Editorii celui dintâi volum din anul 1975, Mihail Deleanu, Maria Petrovsky și Richard Petrovsky, au pornit la drum o publicație științifică în concordanță firească cu obiectul de activitate al muzeului caransebeșean. Astăzi, după aproape patru decenii, revista și-a schimbat numele, formatul și, ceea ce este mai grav, ea este dedicată în exclusivitate arheologiei. A apărut astfel o fractură gravă între activitatea de drept a instituției, etnografia, reglementată prin lege și hotărâri administrative locale, pentru care instituția este finanțată de la bugetul județean, și activitatea reală derulată acolo, arheologia preventivă și arheologia epocii romane promovate de revista muzeului. Parcursul publicației a cunoscut sincope și stagnări care, în fond, reflectă starea precară a cercetării științifice derulată acolo. În anul 1984 s-a modificat numele revistei, ea devenind *Tibiscum*, deși la Timișoara apărea, în aceeași vreme, revista *Tibiscus*, editată de Muzeul Banatului. Aparițiile revistei au devenit meteorice până în anul 2011, cu intervale de 5 ani, chiar de 7 ani de la un număr la altul. Ele ilustrează absența unor preocupări clare, firești, cu un parcurs de lungă durată pentru patrimoniul etnografic al Banatului Montan. O nouă cezură a apărut în anul 2011, odată cu venirea domnului A. Ardeț, arheolog de formație, la cârma Muzeului de Etnografie și al Regimentului de Graniță. Acesta a schimbat formatul revistei, a introdus o numerotare nouă, neîntâlnită până acum pe nici o altă publicație academică, ca să știm că el reprezintă un nou început în istoriografia locală. Eliminarea de pe frontispiciul revistei a numirii inițiale “Studii și Comunicări de Etnografie–Istorie”, păstrată neîntrerupt până în anul 2011, a avut